

Други балкански рат

Цетиње, 10. јула

Данас су у Нишу почели преговори за мир. Они се неће дуго затезати и у брзо ће бити довршени. Али зато ратне операције нијесу још прекинуте. Без обзира што се бугарски делегати већ у велико налазе у Србији ради преговора, бугарска војска још никако не мирује. Она с дана у дан на сваком кораку покушава да разноврсним нападима на српску војску ма што ћари, али је увијек до сада била лоше среће. Сваки напад био је сузбијен и њена војска потиснута. Тако српска војска постепено, али сигурно све више напредује. Већ је у велико прешла и на бугарско земљиште, те се налази и на земљишту досадашње Бугарске.

Према кретању бугарске војске, могло би се закључити да Бугари нијесу све наде изгубили и да се рјешавају да баце све на коцку. Порази, које је претрпјела њена војска на свима фронтовима, као да их нијесу уразумили, те чине све, да даду још једну одлучну битку. Бугарска се војска сконцентрисала у углу старе српско-бугарско-турске тромеђе, Раромир-Ћустендил-Дупница, као и испред Софије у правцу Пирота.

Тако би се ове чарке које се непрекидно воде око задобијања позиција окрначале одлучном Ћустендилском битком.

За успјех ове битке Бугари немају готово никакве шансе, али знајући њихову тврдоглавост, која се граничи глупошћу, не би нас ни мало изненадило ако би Бугари покушали да даду ову пошљедњу велику битку.

Да би ово сувишно пролијевање крви било без икаквог успјеха, показала је до сада засвједочена надмоћност српске војске над бугарском, а да не говоримо о операцијама румунске војске, која би у том случају несметано могла продирати у срце Бугарске, па јој чак и заузети пријестоницу.

У својој ноти упућеној великим силама, излажући циљеве своје акције, Румунија се јасно деклерира, према томе не би се могло препоставити, да би се она могла зауставити на по пута и оставити Бугарској одријешене руле. Румунија је, како што се зна, изјавила, да њени витални интереси налажу да не смије остати миран посматрач кад Бугарска показује намјеру да задобије хегемонију на штету других држава и да ће она оружаном руком противу тога војевати. Према томе, дајући одлучну битку код Ћустендила, Бугарска би Софију пустила окупацији румунској, те јој не би Ћустендилска

битка користила чак ни у случају побједе. А већ раније смо нагласили, да Бугарска нема никаквих услова да би се могла надати икавом успјеху ове пошљедње велике битке.

Према најновијим вијестима, Срби држе сву стару бугарску границу и већ су почели да продиру и у унутрашњост Бугарске. То ће се продирање наставити, ако бугарска војска буде и даље продужила да испада према српској војсци. А ако преговори у Нишу не буду напредовали онако како се то очекује, бугарски политичари, који су своју земљу до свега овога довели, могу јој својом неразумношћу и ту пакост учинити, да претрпи још и то унижење, да јој услове мира непријатељи у самој Софији диктирају и да је до коначне катастрофе доведу.

Добро прочитана буква

Европска штампа врло радо хоће да моралише кад смо у питању ми Балкани. Она је тада увијек пуна моралних прилика и с висине говори о нашим поступцима. Разумије се, није се те своје омиљене улоге одрекла ни сада када је плануо други балкански рат. Док је за неке словенске листове ово братоубилачки рат, докле је он неким страним листовима пружио прилику да се зграјају и да га се гнушају, а у енглеској штампи крштен је врло естетично прљавим.

Али шта ко тражи, то и нађе. Није цео свијет слијеп. Има их који умију да гледају и да виде све у својој правој боји. Тако је и у Енглеској. Противу држања енглеске штампе у балканском рату устао је сада, поред многих других, и познати политички писац Едвин Делат, који у „Пал Мал Газети“ добро ишчита буквицу свима тим високоученима и болеливима. Он за сву ову несрећу на Балкану криви на првом мјесту Аустрију, а затим и све Велике Силе. Да су Велике Силе пустиле савезнике да заузму Цариград, да су оставиле Скадар Црној Гори, а сјеверну Арбанију са оним што су Срби од јадранског приморја освојили, да су оставили Србији, до овог рата због подјеле Македоније не би дошло. Требало је да Аустрија уступи Боку Которску Црној Гори, а де зато добије Авлону, а за ово уступање Аустрији да се Италији да у накнаду острво Род. Док се крст бори са полумјесеком, сваки је тражио да се рат обустави а мир закључи, а сад кад се крст бори противу крста, у Енглеској има једна струја, којој као да је мило што је до овог рата дошло. На сваки начин Енглеска не предузима ништа да устави овај братоубилачки рат. Он тврди да је сасвим очевидно да Бугари немају право, и да Велике Силе, „са својом прљавом суревњивошћу“ нијесу показале ни мудрости, ни куражи, ни предвидљивости.

Политичка ситуација

Улога Румуније у овоме рату с Бугарском још није многим довољно јасна. Још многи замишљају да је акција њене војске више војничког него политичког значаја. Међутим је обротно.

Румунија је ступила на бугарску територију баш у часу, када је сломљена главна офанзивна бугарска сила у Македонији. Сада ступа рат у другу фазу, која има комплициранији карактер. Бугарска — као што је било и за очекивање — неће се силом одупријети Румунији да окупира неке бугарске територије и чини се као да неће да ту окупацију схвати као casus belli, што би по њу било неповољно. Она ће мирно допустити окупацију и коначну одлуку препустити дипломатији. Исто тако је и Турска слије-

дила примјеру Румуније и окупирала терен између Чагалце до линије Енос—Мидија и Бугарска је то мирно допустила. Улазак румунских група у Бугарску међутим има више политички него војнички смисао. До сада су сами дојучерашњи савезници Бугарске сузбили Бугарску и показали да су војнички надмоћнији од ње. Улазом Румуније у територију Бугарске, Румунија хоће, да себи створи базу за то, да она добије мјесто код преговора о миру и о диоби територије на Балкану. Њено становиште је познато: она неће да дозволи, да се Бугарска одвише несразмјерно ојача на рачун Србије и Грчке и она ће то становиште свом силом подупријети.

Бугарска је затражила интервенцију. Она неће слиједити толико брзо, да би спријечила продирање српске војске на територију Бугарске. Срби и Грци пристали су на интервенцију и прелиминаре мира, дотично на обуставу борбе само онда, ако се унапријед Бугарска обавезе на неки минимум уступака у питањима разграничења. У томе захтјеву су сложне све балканске државе заједно са Румунијом и свакако ће већ прелиминари јасно показати политичке резултате рата и главне линије нових граница. Све ово неће моћи да буде свршено прије неколико дана, ако и најбрже пође. Што буду Бугари даље оклијевали, биће по њу војна ситуација гора, јер ће бити све више војске српске и румунске и то све дубље на бугарском територију.

Како се у упућеним круговима вјерује, коначни резултат интервенције и преговора и коначнога мира требало би да буде реконструкција балканског савеза на основу правдног еквилибрија, у који савез ступа и Румунија, која само за то интервенира, да утиче на то да савез прими такав састав и такве солидне базе, да она може ступити у њ сигурна, да ће у њему наћи гаранتيју својих општих интереса.

Русија за Бугарску

Из Париза јављају:

„Неприлика Бугарске, у коју је након побједоносног рата против Турске, у којем је допринијела највеће жртве, запала некривом народом већ владара и лоше дипломатије, почиње побуђивати пажњу велеласти, која иде за тим, да се спријечи свако евентуално поремећење равнотеже на Балкану на штету Бугарске. Нарочито се у руској дипломатији опажа у том смислу знатан преокрет обзиром на њено држање пошљедњих дана. Српска и грчка влада биће од Русије позване, да даље ратне операције против бугарске војске, која се на свим линијама повукла, одмах обуставе, док је своје становиште према румунској акцији означило већ Цар Никола у свом ручном писму на Краља Карола.“

У суштини ова вијест прије је за вјеровање, него што би се у њу сумњало. Само је у појединостама нетачна, да не речемо тенденциозна. Прије свега у рату с Турском Бугарска није допринијела највеће жртве. С њом у томе погледу тако стоји, да је по њу најбоље да се о томе и не говори. Нпр. без претјеривања се може рећи да је она у прошлом рату најмање жртве поднијела. И ако највећа, она је најмање жртве допринијела. Највеће је жртве допринијела Србија. Њене су жртве највеће у сваком погледу. Ако се ту узме као српска земља и Црна Гора, онда се може рећи да су се Срби у прошлом рату за савезну ствар жртвовали.

Не одговара стварности ни став, да се бугарска на свим линијама повукла. То је двосмислено речено. Може се прије тумачити, као што др. Данев труби, да се повукла по наредби бугарске владе, док се у ствари она на свима линијама повукла под притиском савезничке силе. Дакле се није баш повукла, него је узмукла и потиснута у државне границе Бугарске.

Као што се види, адвоцирање за рачун Бугарске већ је отпочело. Само, на жалост, оно јој неће стварно помоћи.

Вијести о српским „поразима“

Све, док се није најпослије ситуација разјаснила, шириле су се европском штампом свакојаке фантастичне вијести, на основу којих су „стручњаци“ по новинама правили већ политичке и стратешке комбинације. Један дио тих вије-

сти је био сасвијем свјесно лансиран са намјером да се задовољи србофобија и спасе престиж Бугарима. Увеличавала су се тренутна повлачења Срба и бајало о катастрофама, којих није било. Све те вијести су имале, како се већ добро зна, шљедећи политичко-тактички циљ: показати свијету, који некритички прати вијести са ратишта, како су Бугари побједници или како је борба до сада борба неизвјесна и онда тврдити, да они понуштају само интервенцију и улијегању Румуније, али да нијесу нипошто разбијени у Македонији. Међутим српска и грчка војска свршише свој главни задатак, а тај је био у Македонији, прије него је Румунија почела да улази у акцију и еклатантно су показали свијету и Бугарској, да она није кадра да се силом наметне свим осталим савезницима, шта више, да су они кадри да сасвијем разбију њену офанзиву.

Други разлог ширењу ових вијести је био у томе, што ни новинари ни други стручњаци нијесу били оријентирани у географији. На тај начин су јављане вијести да су Бугари заузели Неготин у Србији (нешто јужније од Дунаве) док да су они били допрли до Неготина код Кривопака. Исто тако је јављано, да су Бугари угрозили Велесу, јер су узели Светог Николу, а напротив радило се о надирању Бугара на Светог Николу испод Књажевца. Јављало се да се води велика борба код Скопља, а у ствари се водила код Штина. Замијена је дошла одатле, што Нијемци зову Скопље Искиб, а Штин Истин, па замијенише имена. Други пут су опет Бугари јављали као свршена факта њихове намјере, па су свој покушај навалe на Зајечар јавили као освојење Зајечара, надирање преко Власнице као освојење Врање, која је 20 километара удаљена. Занимљиво је, да су из тих вијести често пута српски војни кругови сасвијем лијепо разабрали шта Бугари кане да изврше тим нападима и на вријеме се користили, па, пуштајући Бугаре у кланце, дочекивали их и до погу тукли.

Дакле здружила се подлост и незнање. Па ипак: истина је спора, али достижна.

Бугарска мора да попусти

Сад је већ цео свијет с Бугарском начисто. Она је изазвала рат, играла је дволичну и подмуклу улогу и хтјела је да другом сломије врат. Сад је пала у клопку коју је подмукло и лицемерно другом спремила. Подметала је другом погу, па је сама пала и унаказила се.

Код таквог стања ствари сасвијем је разумљиво што је наишла на општу осуду и презирање. Дојучерашњи њени пријатељи, окренуше јој леђа и сад отворено симпатизу савезницима. С Бугарском су сви начисто. Долијала је.

Тако „Ехо де Пари“ доноси чланак Жана Ербера, који потпуно одобрава савезницима. Одобравајући захтјеву савезника побједилаца, да се ратне операције не прекидају све док се мир на бојном пољу не склопи, он истиче да се мора водити рачуна о оправданом неповјерењу српских и грчких војника. Они стоје већ девет и по мјесеца под оружјем и сигурно желе мир, али мир стваран, па зато неће пристати да их празним разговорима шиканирају, као у децембру прошле године Турци приликом преговора о миру. На првом мјесту извесно је, да се уговор српско-бугарски из 1912. год. не може узети за основицу преговора. Сад ће Србија тражити и Кратово и Штин, уопште већи дио Македоније, него раније. Исто тако и Грци тражиће и Дојран, Серез, Кавалу и остале освојене крајеве. Бугарска треба да је увиђавна овога пута и да допринесе што брже закључењу мира, који је њој најпотребнији.

Стање у Софији

Као што уверавају они који су имали ту ријетку срећу да се искобељају из Софије, у бугарској пријестоници немају ни појма, што се догађа на ратишту. Грађанство, опијено извјештајима службене бугарске агенције, још увијек вјерује, да је стање бугарске војске веома повољно, али околност да задњих дана нема никаквих службених вијести са бојишта изазива већ велико узнемирење. Осјећај тјескобе и узрујаности већ се почео јављати, па се бојати, да би лако могло доћи до немира.

Софија је тако рећи остала без новина. Ушљед веома строге цензуре, која забрањује не само вијести са ратишта, него и све коментe о међанародном положају, већина је листова држала, да је сувишно њихово издавање и неке новине излазе веома нередовно, а неке уопште више не излазе. Само полуслужбени „Мир“ и „Булгарија“ још редовно излазе.

У оскудици правих вијести, почеле су се ширити свајоки гласови, који су кадри да веома узнемире грађанство. Власти прогоне ширење оваквих вијести, ну то што је више особа ухапшено ради те сумње, још више је потпирало незадовољство у грађанство. Вијести, да је румунска војска прешла на бугарско тло, проузроковале су праву стрепњу. Пошто аутентичних вијести нема, сви су увјерени, да ће Румунија марширати на Софију, па се у грађанству главног града почео већ јављати и страх од румунске инвазије иза леђа.

Софија је сасвијем одијељена од осталог свијета. Нема више никакве поште, а власти задржавају и оне брзојаве у којима се тражи обавјештење о стању војске и у граду.

Од неколико дана предузете су и опсежне мјере војничке у Софији. Краљевски је конач сасвијем заопкољен четама, које не дозвољавају никоме приступ. Аудијенције су у опште већ од дуже времена отказане. У касарнама су конисигниране поуздане чете и одјељења краљевске гарде.

Краљ Фердинанд, од како је један дан био са престолонашљедником на граници и вратио се у Софију, није више од онда изишао из двора. Из његове се околине изјављује, да је болестан; обично сваке године, да му се у ово доба јављају његове реуматичне боли.

Собрање је на окупу, али грађанству није ни тамо дозвољен приступ. Сједнице су тако рећи тајне, посланици се ни с ким не друже, као да скривају какве гатње. Држи се, да је влада сматрала погрешно, да посланике обавијести о положају, али да им је препоручила да шуте, да не узнемирују грађанство. Бугари не знају на примјер, да је генерал Савов свргнут са врховног заповједништва.

Међутим стижу непрестано нови рањеници у град. Болнице су и онако препуне, па се неки рањеници морају предати у приватну његу. Они приповиједају потанкости о бојевима, па помало истина почиње крчити пут.

У Софији је завладала несташица новца. Цијене су јако поскупиле. Из унутрашњости јављају, да су поља тако рећи запустјела и да бијела влада у многим крајевима. Потанкости о недавном потресу повећавају још више ту биједу.

Ово се причање потпуно поклапа са оним што дописник „Пестер Лојда“ у Софији јавља свом листу и што износи румунски лист „Виторул“.

Јадна Бугарска! што рекла биоградска „Самоуправа“.

Словенци и Бугари

Под потписом митрополита Василија и других истакнутих личности у Софији разаслани су овијех дана многобројни телеграми на све угледне личности у свијету, којима се протестује противу поступка Грка са бугарским гарнизомом у Солуну. Један такав телеграм добио је и првак словенског народа Иван Хрибар.

ПОДЛИСТАК

БОЈ НА БАКАРНОМ ГУМНУ

— Радоје Јанковић —

Бакарно Гумно, то је један вис од неколико стотина метара висине од кога се пружају благи понијарци у страну и сви као застор дијеле прилепску од битолске равни.

На тим благим косама, готово ненастањеним задржали су се Турци, по одступању са Приста и Плеваре.

Наше су војске 24. октобра у вече побједоносно ушле у Прилип. Коњница је заостала јужно од Прилипа стигавши касно на преноћиште. Предстраже су биле истакнуте и противник колико је било могуће извиђен. Пјешачке трупе задржале су се сјеверно од Прилипа, да би сјутра у јутро рано заузеле нов положај пред Прилипом. То је био момент одмарања после напорних борби у гјеспацима прилипским и код Абди наше. Ноћ тиха, весела и ублажена најугледнијим дочеком Прилипчана. „Турци су одступили“, рекло се, „сјутра треба отпочети рад“.

Кнез Арсен повео је изјутра своју коњичку дивизију и извиђања су требала да почну у најширим размјерама у правцу Прилипа — Битоља. Командант коњичких предстража обавијестио је своје претпостављене да Турака има на Алинским висовима. Један коњички капетан извиђачког ескадрона доставио је

Овај угледни Словенац, дугогодишњи некадашњи предсједник општине Љубљанске, народни посланик у Бечу и признати словеначки политичар на то је одговорио бугарском митрополиту Василију брзојавом овако: „Наше јавно мишљење осуђује поступак Грка противу бугарског гарнизона у Солуну, али оно осуђује с јуно већим огорчењем злочински поступак бугарске владе, ушљед кога је дошло до братоубиљачког рата“.

Борба око Злетовске Ријеке и Брегалнице

Ноћ је била тиха и пуна мјесечине. Зора тек почиње и прве пушке плануше на наше увијек будне стажаре. За тили час све бјеже на ногама. Лавез паса по пограничним селима казиваше, да долазе непозвани гости. Отвори се јака пушчана ватра на цијелом фронту а са првим освитком дана загрмјеше топови преко Злетовске Ријеке. Брегалнице и пошљедњих коса Црнога Врха ка Овчем Пољу. Напад је био енергичан, шрапнели су засинали цио простор на нашој страни, муниција је просипана немилице; а на њихову ватру и наши су одговарали али присебно, хладнокрвно и са дубоким вјером у побједу.

Како су нам наши чисто стратешки разлози диктовали да се наше предстраже повуку назад, то су Бугари заузећем тих првих положаја били толико охрабрани, да су бесомучно јуришали напријед, али су били страшно изненађени, кад су видјели да наш војник није оно што је турски, да наш војник није онакав, каквога су претпостављали бугарски официри. Хладни као стијена, жудни освете и свјесни да бране животне интересе своје земље, своје отаџбине, стријељали су наши војници теловски, па и онда када су Бугари под заштитом своје јаке артиљерске ватре почели ускакати и у саме шанчеве, остали су наши на својим мјестима и дочекивали их на нож. То су били моменти борбе на живот и смрт. То је била паклена борба, каква се ријетко одиграла у историји ратовања. Од шрапнелске ватре палила су се жита и гора. Кроз пламен и кишу од куршума бориле су се наше трупе цио дан до саме ноћи.

Телеграфски извјештаји

Пораз Бугара на југу

Атина, 7. јула

Министарство војно саопштава: Наше трупе однијеле су поново сјајну побједу на лијевом и десном крилу. После побјавлачења из Демир Хисара у знатној јачини непријатељевој, у чији су састав улазиле већим дијелом 3 и 11 дивизија и сва остала одјељења из Дrame и Кавале, била је прекинута одступница долином Струме. Те је тражила склоништа између Нестоса, Дrame и брда Перина. Пошто су знатне силе бугарске биле концентрисане на нашем десном крилу, морало се присупита акцији како би се исте истјерале и уништиле. Наша дивизија са десног крила наступила је сереским путем пут Чернова, а одаслала је била два мала одјељења једно пут Чернова преко Дrame, а друго преко Крушева-Таракени на Лебиахово. Главна колона као и два одјељења сударише се са јаким непријатељском трупом састављеном из свију родова. После четвородневног боја непријатељ је био прогнан са свију позиција у правцу Неврокопа. Десно мјешовито одјеље-

такође у почетку рада коњичке дивизије, изјутра, да противник извлачи артиљерију на Алипске висове.

Рад на извиђању према томе је почео. Коњаници у сједлу, коњичке старјешане доброг расположења, кнез и његов штаб, кријенки као увијек, крећући за послом напријед, видјели су да за њима избија кроз Прилип пјешадија дринске дивизије која се на самом изласку, јужно од Прилипа, поставља у зборне поретке. Генерал Павле Јуришић пошао је с музном на челу кроз Прилип, који је дрхтао од узбуђења.

Ми нијесмо среди искренијих физиономија од Прилипчана. Оне су благосиљале наш долазак, оне су благосиљале наше будуће побједе и с нама заједно проклињале противника, кога су мрзиле једном неприкривеном мржњом.

Било је тада око 9 и по часова, и ствар која је најмање очекивана, догодила се. Са Бакарног Гумна и па њезујућих се благих алипских коса, око 7 километара јужно од Прилипа, пукао је турски топ. Одмах по том други, трећи, па онда низ шрапнела и граната, које су падале у непосредну близину наших трупа. Да ли су Турци израније били на том положају, да ли су обично дошли, то извиђање обично није могло утврдити. Гранате су падале срећом не убијајући никога. Мала је пометња наступила. Коморе, које су изишле јужно од Прилипа, враћене су сје-

ње, потукавши до ноге Бугаре код Алистарти, заузе Драму, а одатле, пошавши напријед, освоји утврђени кланац. на 25 клм. на сјеверозапад од Дrame и, спутивши се у долину Чернова, нападе непријатеља. Главна колона после тродневног жестоког боја код Бабиније, затим код Фронтиса успјела је да се сједини са десном колоном у самој битци код Чернова. Прекјуче, док је мјешовито одјељење из Дrame нападало на непријатељски фронт код Чернова, централна колона је успјела и принудила непријатеља да остави своје положаје и натјерала га у бјегство пут сјевера. Гоњење се наставило после битке, али је морало бити обустављено пошто су Бугари бјежећи срушили мост, кога је преко ноћ инжињерија поправила. Лијева мјешовита колона после боја код Крушева успјела је да ступи у везу са централном колоном, избацивши непријатеља из Аронтиса, докле се централна колона кретала пут Чернова; лијево одјељење, у саставу два батаљона са брдском артиљеријом, гонила је четири батаљона бугарска кроз планине Каракени. Сјутра дан, пошто се комуникација успоставила, продужено је жестоко гоњење непријатеља. Дивизија је у 3 сата у јутро успјела у близини Бугара на југу од Неврокопа. На сјеверу од Копреливјени Бугари у јачини од 12 до 16. батаљона са 12 топова били су се укопали. Дивизија је поамано напала Бугаре. Битка је трајала око 6 сати под жестоком кишом. Пред заносним нападом Грка, Бугари почеше најприје повлачити се затим се дадоше у дивље бјегство. Грци отеше на бајонет 6 топова и наставише уз пркос кише даље гоњење потпуно разбијеног непријатеља, који је оставио неколико топова, силу муниције и оружја. Побједа је потпуна. У нашим рукама је цијала долина Нестоса. Непријатељ, и ако бјежи, остављајући топове, пушке и муницију, ипак налази времена да пали села и уништава техничке радове, како би спријечио гоњење, али захвалећи инжињерији комуникације се брзо успостављају. (А. А.)

Енглеске крстарице у Пиреју

Атина, 7. јула

Енглеске крстарице „Јармут“, „Инфлексибл“ и „Перзефон“ успјеле су у Пиреј, гдје се очекују још четири друга енглеска разорача. (Атинска Агенција).

верно да очисте путеве. Преко лица становништва превукла се тренутна страва: напаћено становништво није вољело да види Турке још у близини, кад је вјеровало да су већ одступили.

Командант коњице скренуо је коњицу на лијеви бок, да отвори пут пјешадији за рад. Радити се морало; тражио се карактер и одлучност. Турцима није требало допустити ни једнога часа да у нашим редовима, навикнутим на успјех, унесу пометњу. Трбало је сачувати дошљедност побјеђивања; требало је војнику сачувати његово поуздање и сачувати неокрњено достојанство војске која побјеђује. И док би се ту двоумио човек зависан и неодлучан, генерал Јуришић погодио је пут достојанства, који му почиња у крви и он је наредио да се ради.

На домак турских граната, он није умпо да се сјети да се могло повући назад, његов инстинкт кренуо је у њему „Напријед“!

И ту, под снагом топовских турских зрна, на равници од 7 километара, можда и више, почело је развијање дринске дивизије. Два пука напријед, лијево и десно од Друма Прилипа — Битоља, два у резерви. Развијање је почело као на шаховској табли.

Ми смо гледали са стране, са трепетом у души како се развија један узвишен војнички парадокс. Турцима се пружило све, што су хтјели. Ето, са овом дивизијом, преко ове равнице годе као длан, наш војник ће при-

Бугарски изасланици

Биоград, 8. јула

Бугарски изасланици у преговорима о миру приспјели су у Ниш. (Бечки Кор. Биро).

Бугарска и Румунија

Букурешт, 8. јула

Влада бугарска телеграфирала је да усваја услове Румуније и да неће продужити рат противу Србије и Грчке ни ако се споразумије са Румунијом. Румуни су дошли у Орханију на 30 километара од Софије. (Б. К. Б.)

Грчки делегати

Атина, 8. јула

Грчка влада ће послати у Ниш једног вишег генералштабног официра ради расправљања са савезницима и бугарским изасланицима о питању мира. (А. А.)

Атина, 9. јуна

Панас, бив. посланик у Софији, а сада начелник политичког одјељења у министарству иностраних дјела, Александропуло, посланик у Биограду и коњички капетан Хангаб, војни изасланик при војној српској команди, заступаће Грчку у преговорима о прелиминарном миру, који ће се повести у Нишу између савезника и Бугарске. (А. А.)

Атина, 9. јула

Грчки изасланик Панас отпутовао за Ниш преко Солуна. (А. А.)

Срби улазе у Бугарску

Биоград, 9. јула

Одашиљање бугарских парламенара у Ниш и чести покушаји преговарања за мир ни мало не прекинуше ратне операције. У недјељу и понедјељак је борба вођена готово на цијелом фронту. У недјељу у вечер у девет сати у правцу Царева Села Бугари су отворили јаку артиљериску ватру на српско десно крило, кушајући ноћним нападом преотити раније изгубљене позиције, али, дочекани пјешадијом и артиљеријом, одлучно су одбијени. Јучер, у понедјељак, цијелога дана на том дијелу фронта било је затишје. Борбе од мањег значаја вођене су према Кривој Паланци, али су се пак протезале на цијелој линији од Патарице до Осоговских Планина. Бугари су бивали потискивани. Срби су заузели Малу Кртарију. Бугари нијесу прекинули борбу ни према старој граници, јер и после пролаза бугарских делегата код Пирота на десној обали Нишаве отворили су слабију топовску ватру на српске предње дјелове,

јећи, па ви цуцали громовима на њега и ви, Турци, осјетите његове бајонете.

Као по египатском правилу, као на адмалном маневру развијали су се стројеви из дубљих у тање. То је био низ стрељачких стројева, који су затим као црна змије вијугали се по најмањим узвишцима, на равници јурећи напријед да прођу опасну зону и да очисте с брда то што се зове „Турци у одбрани“.

Око 11 часова ватра је била ужасна, пушчак пушчаних, митраљешких и топовских метка падао је на српску војску, крчкало је и гутљало као у подлокалној морској обали, врела је ватра, као кад врн у неком огромном лонцу. Посматраоци су дрхтали од узбуђења видјећи, да се догађа једно чудо. Гађан пушком, митраљезом, шрапнелом, бризантним зрном наш војник иде обасут ватром из многобројних турских цијеви, наш војник иде не водећи рачуна о ватри и губитцима. Лијеве одлеги другу главу, десно просвира и разнесе граната груди официру, наш војник иде. У средини строја иде и њихов генерал. Наши артиљерија умијешала се тако-рећи са стрељачким стројевима: са неvjероватном прецизношћу и хладнокрвношћу наше тобије ките шрапнелом љушке посједнуће Турцима. Наши пјешаци, окружени и окривљени артиљеријом, отвараху наклону ватру на противника.

Бој се претвара у паклено гротло пред којим посматраоци замиру од страха.

који су чврсто запосјели гранични фронт, па одбили покушај Бугара. Српски одред од Св. Николе са границе на супрот Књажевца у недјељу при наступању избио је на 9 километара до Белоградица код села Пелазинце. Српски други одред са границе код Зајечара наступао је такођер Белоградику и у понедјељак био му је сасвијем близу. Данас, у уторак у осам сати у јутру, заузеле су српске трупе Белоградику. Детаља још нема. Други српски одред, наступајући преко куле у правцу Видина, стигао је још јучер до Бајнице. У оба правца Бугари су потискивани. Бугари су напали јуче на српски фронт на линију Букова Глава, Причел, Царица, Миљевска Планина, па је и овдје бугарски напад сузбијен. (Б. П.)

Преговори за мир

Београд, 9. јула

Савезне владе и Румунија споразумјеле су се односно делегата и мјеста преговора примирја, па ће вјероватно сјутра бити први саста-нак у Нишу. Са бугарским делегатама одређиваће се најприје стратешке границе. (Б. П.)

Грци гоне Бугаре

Атина, 9. јула

Послије жестока боја код Пехчева, Бугари су били избачени из својих положаја и повлаче се на сјевер, гоњени грчким трупамa. Крајње десно крило грчко послије крваве битке освојило је Кремен. Бугари бјеже, непрекидно гоњени. Друго одјељење наших трупа заузело је улазак на југу кланца Кресне, прошло висове Буковице и тјера непријатеља пут сјевера. Бугари су дуж ријеке Струме бацали у кладенце љешине бугарских војника, умрлих од колере, те је врховна команда забра-нила употребу вода. (А. А.)

Окупирање Једрена и Киркилиса

Лондон, 8. јула

„Тајмс“ јавља да су Турци ушли у Једрене. (Б. К. Б.)

Цариград, 8. јула

Турци су заробили 135 Бугара и окупирали Узункепри, Баба Ески и жељезничку станицу Лиле Бургас. Званично се саопштава да је турска војска заузела ноћу варош Лиле Бугас. (Б. К. Б.)

Пера, 10. јула

Званично се јавља, да су Једрене и Киркилисе окупирани. (Б. К. Биро).

Шта ће наступити? Учествоје ли моравска дивизија? Има ли помоћи из позадине? Шта мисли артиљеријска команда? То су питања, која су мучила публику, али је војник одговарао сам: Он је ишао напријед. И ништа страшно није могло импоновати Турчину. Бројно јачи, са укупном артиљеријом, са свима околностима повољним за себе, Турци су осјетили да српски пјешак стиже, да је ту, ето га пред њима и да ће неминовно да забодје нож у месо.

Око 1 сат по подне, артиљеријска ватра противничка попустила је, наша је међутим развила сву своју акцију. Не може се вјеровати у онакву брзину кретања наше војске. Коњи као да су знали да треба да се догоди чудо, извлачили су топове из стијена и прокопа.

У томе часу мени се свалио камен с груди. Турци не могу да одоле нашем војнику. Случај им је дао све што су жељели. Они су, и ако бројно јачи, морали да се повлаче. Пу не треба рећи да су се Турци лабаво држали. Пјешачка ватра била је ојачана. А око 2 часа по подне почели су Турци тући са поугданих положаја улазе на Алинске висове и Бакарно Гумно, са којих се чуо продирући калк наших јунака: »Ура! Ура! Ура!«.

Бој је преживљавао пошљедњу фазу. Наши су свихући упадали у турске опконе и на гвожђе набадали противника.

Зар је било могуће још и даље одољети?

Бугари напустили Једрене

Софија, 10. јула

Влада бугарска саопштава да је бугарски гарнизон изишао из Једрене без икаквог отпора. (Б. К. Б.)

Овче Поље

Овче Поље је зараван и површина му је виша но дно сусједних котлина. Уокворено је релативно ниским и махом разређеним врховима и брдима тако, да је готово са свих страна отворено. Оно је дакле отворена зараван и за то су с њега згодне комуникационе везе према многим крајевима скопске Старе Србије и Македоније. Оно је важан дио централне области и балканског језгра. Од путова, који преко Овчег Поља воде, најважнија су три: Велики пут, серески и штипско-велешки пут. Велики пут је управо стари врањско-солунски друм.

Због отворености у свим правцима на Овчем Пољу је клима експесивнија но игдје у српској Старој Србији, нарочито је јако изложено непогодама и олујама. Зима је оштра, љета су жарка и бескишпа. Зато знатни дјелови његови и имају љети изгледа степе: голи су и сирљени, жита су сазрела и класје и кукурузовина суви, само по слатинама има мало зеленила. И мањи вјетрови дижу прашину и пијесак, истина не онакве обlake праши-не, као на заравни Маркове Ријеке. Сунчеви зраци пеку и јако загријевају огуљели, жућкасти, лискуновити пијесак, који се бљешти и не да се у њ огледати. Скоро нигдје нема дрвета. Дрво за грађу добивају Овчеполци из Митровице и доноси се жељезницом до Велеса. Огањ у кућама одржавају поглавито сламом са мало дрва. Али као да Овче Поље није увијек било овако голо. Гдје-гдје се по њему види по који врло стар дебео хрст, сасвим ријетко и мали гајеви старе горе. Они су увијек на сјеверној и сјеверозападној страни око села Ђелешева, изнад села Татарли и око села Карацали и Цумали. Нема дакле сумње да је Овче Поље у ранијим временима било шумовитије и ушљед тога мање експесивније природе.

При путовању је Овче Поље учинило на ме — пише Јован Цвињћ у једном диелу — утисак области, која је сада испод средње плодности. Изгледа да је у њему најплодније Св. Никољско Поље, затим долина Азиака, нарочито оно пространо, тањирасто проширење испод Богословца. По тим плодним дјеловима Овчег Поља сију се поглавито пшеница и мак или афијан, пошљедњи у најновије вријеме у огромним размјерама. Има много винограда. И ту љетину која није обилата, не могу да среде сами његови становници, већ уз жетве долазе гурбације из околних крајева, нарочито из Малеша. Међутим, изгледа да је у ранијим временима Овче Поље било плодније. Јероним Рачанин прошао је њиме 1704. г. Он је о Овчем Пољу ово записао: „И дођосмо на тринајести конак (од Биограда) у Горобинце на Овчем Пољу (велико село које и сада постоји и у коме има око 500 душа. Јурука на 30 до 40 хришћана). Ту видјех красну земљу, лијепа поља и жита и винограде и много различног воћа, и лијепе ријеке теку

За један сат кризе више није било, пјешадија се турска повукла у највећем переду са огромним губитцима, гоњена ужасним ватром од наше пјешадије. Било је чак дјелимичних противиспада од турске пјешадије али је то била иронија! Ти су се исподи претворили у пухор. Још овдје-ондје по кућицама наши су топови чистили заостале војнике.

Из турске позадине све су се мање чули топови. Бој се клонио свршетку, наши су прешли Бакарно Гумно и наставили гоњења с оне стране.

Ђенерал је хтио да очува достојанство. У маглашаво вече повјетарац, који је разносио дим и задах од барута, њихао је благо развијене заставе дринске дивизије, које су се захвалношћу нагињале њезином команданту.

Плијен, губитци, ризик, страх, каква ситуација пред дјелом, које се збило!

Ко је видео бој на Бакарном Гумну, тај никад неће изгубити вјеру у нашу расу. Наша раса способна је да се бори. То није био дан измудроване борбе, није тај бој био плод кабинетских комбинација, то је био врасак расе, која хоће и која може и коју је разумно њезин командант.

И као крупна у свима нашим побједама, као њен највеглицји брилијант стоји Бакарно Гумно. То је неизгладио ованлошење разне снаге, то је документ способности за живог. Тај документ нам је требао.

из планине и источници студенци чести, и виде се градови и села, и ту на ужини с једнога мјеста набројисмо 14 великих бијелих цркава од камена, које су Срби правили а сад је све пусто“. Даље пише, како су му казали, кад су се Срби у прво вријеме на Овче Поље доселили „да су сковали од бакра гумно, које је данас земљом засуто, и ту се врло чудисмо красоти земље и обилатости плодова“.

Данас је Овче Поље више сточарски крај но земљораднички. На њему се види велики чопори од говеда и коња, које у околини врло цијене. Али највише је оваца, по којима је јамачно и име добило. Оне су врло крупне, имају дугачку густу вуну и гоје се нарочито по описаним слатинама, и то, како Овчеполци мисле, погдавито од оне слане коре, која послније росе остаје. Те су овце врло цијењене и трговци скоро из цијеле Македоније купују их за бачила.

Села су по Овчем Пољу ријетка, управо су то махом турски или српски читлуци, врло често мјешовити. Чистих српских села има поглавито у сјеверозападном дијелу Овчег Поља и под Богословцем, а у јужном превлађују турска. Ови Турци су у претежној већини Јуруци, врло стари досељеници из Мале Азије. Изгледају физички ороњули и изнемогли, врло су лењи и можда најнекултурније становништво ових крајева. Противност су према њима Турци Коњари, такође малоазијско племе, јамачно од Иконије који су по имену у народу у Србији познати, јер се извјесне шаре на ћилимовима зову коњарске. Они су трезвјени, ведри и врло радени. И једни и други ријетко знају по нешто и српски или бугарски. Припадају оном великом Турском појасу, који се пружа од Орфанског Залива до сјеверно-западне ивице Овчег Поља и који је Кичев згодан назвао турским вардарским појасом. Овчеполски Јуруци су најсјевернији дио тога непрекинутог турског појаса, којим је словенско становништво Македоније раздвојено на двије половине, које су скоро без везе.

Овака етнографска преграда је морала јамачно утицати да се источно и западно словенско становништво Македоније у различитом правцу развија; можда би с тога гледишта било од интереса разматрати етнографске осебине и дијалекте у Македонији. Поред Јурука и Коњара има у многим селима и Турака мухацира, готово искључно из Бугарске, највише од Плевне, Ловче, Радомира и Ћустендила. И српско становништво махом биједно изгледа, у издераним дрехама често полуголо, тупог изгледа, убијеног духа. Мени се учинило, да осим дјелова Тиквеша на лијевој страни Вардара, нема ни у Скопској Старој Србији и Македонији бједније становништва ни бједнијих села но у Овчем Пољу; сасвим су друкчији енергични трезвјени сељаци око Богословца.

Села су већином велика преко стотине кућа, али их има и малих од 10 до 15 и 20 кућа. Куће су махом од ћерпича, врло ниске и неокречене, кровином или ћерамидом покривене, без прозора и чине утисак црних гомила. У неким селима, нарочито у њиховим хришћанским махалама, као у Горобинцу, куће су биједне колибе. Сва су села врло прљава, куће су им унутра такве исте и готово без ичега.

Говорило се и учило у миру да војник треба да бауља кад напада. Наш војник је ишао усправно, брз као вјетар и велик као цин. Артиљерија, кажу, треба да излази прикривена па подобрај. Наша је дефиловала у огњу. Неће, веде, бити напада пожем. Наш војник је искривио нож о турско ребро. Кад народ хоће да гине, иду принципи у прашину.

Моравска дивизија I позива, развила се пешто касније и њени су дјелови избили на крајње десно крило, онда кад су побједоносни војници дринске дивизије могли да се обрадују, кад су на измаку снаге видјели нову снагу која их покрепљује.

Посаје три сата по подне све се стишало, само на крајњем нашем лијевом крилу било је заштитничких турских трупа на која су дјествовала мятраљешка одјељења и која су се у прве сутоне повукла дубоко у позадину.

Долазе биваци, окрепљење, храна, и с њом привијање рањеника и прибирање мртвих, долази један одисај, једно сјећање поштовања према пјешаку, једно цијењење народа, који има да се развија.

А кад сте сјутра дан ујутро пројахали разбојиштем, видјели сте кроз први пут напали снјег покрхану турску снагу, напуштена оруђа, унопа покривене, опакажене метцима турске љешеве, над које су се надлегала јага гаврапова, које је први снјег нагјерао из планине.

Кочанска котлина

Са Сереским Пољем, Мегленим и Метохијом, кочанска котлина је најплоднија у Старој Србији и Македонији; она је управо раскошне плодности. Раван уз јужну ивицу поља засијана је поглавито дуваном, о коме се баве Јуруци из Плачковићких села. Средњи мало удубљени дио котлине зове се Корито. Он је и у позно љето нагопњен водом и, изузимајући неке барске партије, које су под рогозом, сав је засијан оризом. То је главни производ ове котлине, и „кочански ориз“ познат је као најбољи; он се на скопској пијаци највише цијени, и доносен је прије 1878. и у Врање и Љесковац. Од осоговске клисуре па док Брегалнице не изађе из кочанске котлине, свуд су око ње сама оризшта, само по оједнијим мјестима кукуруз. По оризштима је вода вадама разведена, и она ту стоји по 50 дана, док је ориз не уније или док се не испари, па се онда нова пушта. Најбољи дио котлине је дакле преко цијелог љета огрезао у ову вјештачки доведену воду, изнад које се једино дижу жућкасти оризни влатови. Ориз се сије и у долинама брегалничних притока, нарочито око Осојнице и Пре-клашничке Ријеке, затим у доњем току Масалнице; овдје око села Оризара роди најбољи пиринач кочанске котлине, и земља је најскупља. И кочански кукуруз или царавица цијени се као најбољи у Македонији. Гаји се и врло много бостана, нарочито око села Нивице; те лубенице су од највећих врло често 10—15 ока тешке. У малој количини сије се проса и пшенице.

Због бара, којих мјестимице има, због воде која по оризштима стоји док не испари, кочанска котлина је врло нездрава и маларија је овдје стална болест; нарочито се од ње љети пати, кад су велике жеге. А кочанске љетње жеге су познате, јаче но у неким јужнијим македонским котлинама, ваздух је врућ, загушљив, тежак, а уз то несносно се осјећају сунчани зраци који пеку. Ушљед тога и оризшта, дном котлине готово нема насеља, док су по странама њеним многобројна, велика и врло богата села. У најљепшим су положајима села испод Плачковице, као Морозвизд гдје је била стара епископија, а нарочито Ваница, која је на заравни под огромном и шумовитом Плачковицом, са свезим ваздухом и водом. Она је највеће село кочанске котлине, са многим лијепим турским кућама. Становници, који себи зову Бугарима, врло су живи и активни, и „виничком бумом“ почели су устанци у овим крајевима. Међу Турцима превлађују Јуруци и мухацири из бугарских вароши. У сриједу је у Виници пазар, који не уступа кочанском. Трговци из околних вароши, нарочито Кочана и Штина, донесе еспане, и сељаци из кочанске котлине, Осоговије, Пијанца и Малеша дотјерују стоку и доносе коже, вуну, масло, восак итд. Уз пут се сријетају каравани ситних магараца, који су осамарени и с обје стране великим еспанима натоварени; у њима су споменути производи, које сељаци продају и други, које су у Виници купали.

Друкчији су трговачки каравани, махом коњски. Кириције су Власи, који живе поглавито на осоговским планинама и и баве се о сточарству и кирицилуку. Они зиму проведу по околним варошима и селима, а многи у њима остану и стално се населе. Таквих Влаха има у Кочанима 35 кућа, у Кривој Паланци чине преко зиме знатан дио становништва, а неки су и настањени, у Нивичанима има 5 кућа стално настањених Влаха, има их овдје у Виници и по другим кочанским селима. Ови настањени Власи се баве поглавито о кирицилуку, а они номадски са Осогова, Лопена и т. д. држе ергеле од коња и на њима врше преносе еспана. Љети често сносе и продају снјег са осоговских планина, затим дрвену грађу. Пазарним је данима пуна чаршија у Уточанима и Виници тих влашких кириција.

Српско-бугарско ратиште

Кад већ није друге него да морају јавно да признаду пораз бугарске војске, туђинска штампа стала је сад да адвоцира за рачун Бугарске и да, изврћући позитине чињенице, доказује — како би само смањили успјех српски — да су тим српским успјесима допринијеле прилике, као и то да је терен ишао на руку Србима а на штету Бугара! Слушајте их:

Земљиште, гдје се развило српско-бугарско ратиште, српској војсци је домаће већ од првог балканског рата. Она је из краљевине у то земљиште продрла, заузела га, ту с Османлијама бој била и поразила их. Она му познаје сваки пут и сваки врх. Са старе српске границе код Рисовца ушлутила се српска војска преко Куманова и Скопља тамо до Ђевђелија, а онамо опет преко Прилина и

Битоља прамa Арбанији у јужно-западном правцу к Јадранскомe Мору против турске вардарске армије; то је било главно ратиште у оно доба. Даље на истоку узгредно ратиште дало би се предочити у лику троугла, чији би врхови одговарали географским мјестима Егри-Паланка—Криволак—Куманово. Овдје су оперисале оне српске чете, које су, наступајући из Велбужда у Бугарској, код Девебаира прешле турску границу и потјерале пред собом турске посаде у Егри-Паланци, Кратову и Штипу. Како рекосмо, ово је пошљедње земљиште у првоме балканском рату било узгредно ратиште; данас је главно.

У троуглу Егри-Паланка—Криволак—Куманово леже сва она мјеста, око којих су се у другом балканском рату толике жестоке битке биле и која су тако често мијењала свога господара. Јасно је, да је посао био много олакшан ономе, који је овај терен познавао. За боље схватање нека читалац помисли, да се налази у редовима једне војне колоне, сваки официр и готово сваки наредник које познаје у пет прста разне потанкости онога предјела, час шумског, а час брдовитог. Па опет нек мисли, да се налази у војним редовима непријатеља, који то земљиште не познаје и који треба да се ослони на непоуздано састављене географске карте и на домородца вођу сељака. Док прва колона брзо и поуздано наступа, друге је колона присиљена, да у тако неразгледноме и разрованоме земљишту, као што је македонско, често стане, како би се оријентовала и како би ради своје безбједности четама извидницама дала пребријати терен спрједом и са страна. То су до душе све сами детаљи; али ако се ти детаљи занемаре, они се могу лако осветити на тај начин, да читава војна одјељења под пушком и под бајонетом допадну ропства. Ратна историја на свакој страници наводи таквих случајева, који су се и у првоме балканском рату неколико пута десили. Факат, да су турске чете слабо познавале земљиште и лоше се могле оријентовати, тај је факат доиринио, е су пређашњи македонски усташаи по неколико саги — чак и по неколико дана — успјешно се одупирали у најжешћој ватри четрдесетострукој и педесетострукој турској војсци. Македонско земљиште, а особито оно међу Егри-Паланком, Кумановом, Криволаком, Кратовом и Штипом, Срби су добро од прије познавали, а Бугари нијесу. То је дакле прва српска корист.

Али српска је војска имала за себе и другу корист. Како је познато, српски су војни магацини — Скопље и Ниш — спојени жељезницом и према томе су војсци на домаку. Осим тога, кад су српске чете кренуле пут бугарске операционе линије, удаљивши се од своје природне основе, оне су имале на прибор три добра пута, које воде од жељезничке пруге Криволак—Куманово на поменуту линију, на је тако српска војска могла одржати изврсну везу са својом базом. Један пут води из Скопља преко Куманова на Егри-Паланку кроз врло плодне крајеве. Кола са воловима или с коњима обични су домаћи пријевоз у оној земљи, што је војсци добро дошло. Од Скопља до Куманова тај пут иде чистом равницом. На Куманову је раскрсница: једна грана пута иде старој српској граници у Ристовац и пролази такођер чистом равницом, а други иде к Егри-Паланци. Од Куманова до Страчина ова се грана пење а од Страчина до Ранковца постепено и благо пада за једно 14 км. дуљине. Од Ранковца иде долином Криве Ријеке до Егри-Паланке, увијек у равници, све до бугарске границе код Девебаира. Три модерна жељезна моста воде три пута овај пут преко Криве Ријеке. Катастрофална поплава од год 1907. бијаше срушила сва три моста, али их је турска влада двије године послје опет саградила. Јужно од тог пута пружице се Лисац планина и Осогова планина. Ту су густе шуме, али нема пута и с тога је већим колонама тешко онуда пролазити. У овоме комплексу дижу своју главу под облаке два горска била, чија су имена новине ових дана често износице: Царев Врх (Султан-тепе) и Рујен. Први је висок 2104 метра а други 2225. На Царев Врх води један једини пут, који иде с Царева Села уздуж бугарске границе. Узбрдица је толико блага, да од Царева Села можеш стићи на врх Царева Врха јахајући удобно на коњу. Али овим се путем може ићи само онда кад нема непријатеља. Бугари га нијесу могли употребити, јер су Срби били запремили све обилжје тачке, које су над њима владале. Најјаче српске позиције, које су брле калом кључ Паланке, Кратова, Кочана и Царева Села, бијаху: Царев Врх и њему на југозападу Каменица Чесма (1958 мет. над морем) и Ријетке Букве (1775 мет.) Бугари су по неколико пута и увијек узалуд наваљивали на те

српске позиције, а нијесу их могли освојити једино с тога, што их ради њихова положаја и околишног терена нијесу могли опколити. Са сјевера и с југа те врхове брани стрми обронци посути густим шумама.

Јужни пут води од Велеса преко Штина, Кочана, Царева Села до бугарске границе код Црне Скале (Караташ). Овај је пут у врло добром стању. Почињући од Велеса, пут се пење прилично уз брдо за једно 4¼ км. и води тада у низину Овчег Поља. Одатле па до Штина она пролази све самим богатим и плодним крајевима; једино што нема шума. Код Штина хвата се ријеке Брегалнице, па се онда ње непрестадо држи до Кочана. Од Кочане иде у Јаткову. Наравно све су то чисте равнице. Од Штина до Јаткове поља су посијана оризом, а то много смета кретању пјешадије. У Јаткови пут оставља Брегалницу, па се лагано пење до Чатал-Чесме, коју стиже код турског села Калиманци. Овдје почиње висоваван, која се на југу стере све до Голак планине. Са висоравни спушта се пут до Турје, а одатле опет се пење до Каракола, па се опет лагано спушта и сусрета Брегалницу те све иде низином до Царева Села, гдје почиње турски војни пут, који води Караташу на бугарској граници. Источно и јужно од Царева Села нема ни једног пута. Има једино супутина, које воде Радовишту и Струмици, а и те сапутине пролазе врло тешко приступачним брдским крајем, прекривеним шумом.

Трећи пут води из Куманова преко Стачина, (Стачин је на по пута између Куманова и Паланке) Кратову, а одатле Кочану.

Има још један пут, али тај је изван српског ратишта. Он води са жељезничке станице Худово к Струмици. Тај је пут био најбољи у западноевропској Турској. Врло добро изведен а са извршним тељењем има тај пут чак и километричне камене, што је у Турској велика ријеткост.

Упоредимо ли српску и бугарску наступну линију, налазимо на српској страни ове користи: 1. близину средишњих војних магацина у Скопљу и Нишу; 2. жељезницу одмах у залеђу резерве; 3. три изврсна пута, која воде у Македонију; 4. око Скопља, Куманова, Штина и Велеса војсци на располагање сила кола, имовина домаћих становника, што је особито важно за топове. Бугари напротив нијесу имали већ један једини пут: из Тустендича, на к Девебаиру на границу. А пошто су Срби имали Девебаир у рукама, те су њихови топови одатле запојејали путем, с тога су Бугари морали гонити товарима по брдским путевима своју муницију и храну. Осим тога њихов средишњи војни магацин — Софија — био је одвећ далеко од војске, која се борила код Паланке, Кратова и Штина. Додајте к томе, да су крајеви источно од црте Паланка—Кратово—Штип сасвим сиромашни; а ту је стајала бугарска војска, па је према томе морала добављати сву своју храну из Бугарске.

Осим храбрости и војне спреме, коју нико не оспорава српској војсци, треба непристрасно признати, да су и горе истакнути моменти имали удјела у војну и ако ништа, олакотили српски успјех. —

Тако они.

Међутим све је ово из основе тенденциозно и пуно глупости. Доказује се нпр. да су Срби боље познавали терен у Македонији него турска македонска војска! Исто тако ту се ваљају силне глупости само да се докаже како су силом прилика Бугари били побјеђени само да би се умањило значај српских победа!

Ми све ово не износимо да бисмо на ове тенденциозности реагирали, него само зато да упознамо читаоце с писањем туђинске штампе, која се уби да докаже да су Бугари силом прилика морали да буду побјеђени и да се значај српских успјеха смањи.

Ко губи, има право да се љути.

Велес

Велес је кључ пута који води од Вардара до Прилипа и даље у битолску котлину. Он има особити положај, лежи на улазу у велешку клисуру и то на објема странама Вардара, које су везане мостовима, због чега су га Турци називали Ђу-прили. Међутим је Стари Велес, Велес византинског доба и бугарских и српских времена, био неколико минута ниже, низ Вардар, а на данашње се мјесто постепено премјештао у турско вријеме. И сада се то мјесто зове Стари Велес, изнад њега је Кале, а испод њега Маркова Механа. Даље од Велеса, лијево обалом Вардара до Пресвете, виде се трагови старог пута, а код Пресвете нека врло стара калдрма и развалине цркве, о којој мисле да је најстарија велешка црква.

У Велесу ће сада бити по Кичеву 20 000 становника, Словена и Турака; ови по-

даци о броју становништва у Велесу савсвим су непоуздани. Велес је, даље, варош између двију клисура, теорске и велешке; по томе он влада вардарском комуникацијом. Велес је у ранијим временима чаршијског саобраћаја био станица за одмор на улазу и при излазу из вардарских клисура. На томе је мјесту Овче Поље отворено према вардарској долини и мора код Велеса на њу излазити, а тако исто и сва област Брегалнице. На десној обали Вардара су оризарске вратнице и њима влада прилипски пут. На тај начин је Велес центар и чвор, у коме се вардарска комуникација укршта са важним комуникацијама, које воде према Истоку и Западу Велеса. На њима је распоређен низ знатних вароши, као што су: Кочане, Штип, Велес и Прилип и тај низ је скоро у једној линији која је управна на Вардар.

Опет афера са „Скодром“

— Како се стварају и подгријевају афере —

„Vossische Zeitung“ саопштава из Беча: „Истрага, поведена — по налогу министарства спољних послова — на ријечној поморској области ради афере с паробродом „Скодром“ од Унгаро-Кроате, доказала је кривицу капетана „Скодре“, који је Хрват. Како је познато, говорило се, да су Црногорци присилили капетана „Скодре“, да помогне искрцавати српске чете, у Св. Јовану Медунском, кад се појавио турски крсташ „Хамидија“, да спрјечи искрцање. Како се сада испоставило, капетан „Скодре“ је био у тајном договору са Црногорцима, а то је било могуће тим лакше, пошто је сав персонал пароброда био састављен од Јужних Словена. Само машиниста је био Нијемац, који је протествовао. Ради овога случаја био је капетан „Скодре“ стављен под оптужбу од поморске власти на Ријеци, те ће изгубити и своју капетанску част“.

Да је ово саопштење, из основа лажно, тенденциозно и са задњом намјером пуштено у свијет, сведочи и „Riečki Noví List“, који о овој подгријаној афери пише овако:

„Познат је случај од прошлог ожујка са „Шкодром“ у луци Св. Ивана Медунског. Црногорски оружници затражише од пароброда „Шкодре“ угарско-хрватског друштва, односно, од команданта истог пароброда капетана Блажића, да пође превести на копно српске војнике, који су, испред ненадне појаве турског крсташа „Хамидије“, били у погибели да се потопе. Капетан Блажић није се, од страха или од којекаквих скрупула, хтио одавати своје познати, на што су га онда допити оружници и црногорски официри присилили, да то учинити мора и он се је текар томе покорио и помогао спасавање топећих се српских војника. Након свршеног чина, рго bono basis, дао им је изјаву, да није имао вексација, а онда је дошао на Ријеку. На Ријеци је пред поморском области исприповиједио све како је било. Познато је, колико је прашине узвитао тај случај, те колико је протн Србима и Црногорцима било због њега интервенција и инога! Док наши поморски кругови — како смо то ми у нашем листу у оно доба одмах констатирани — опћенито су осуђивали поступак капетана Блажића и врло му замјеравали, што је у опће требао каквих интимација и пресија него да је његова властита дужност била, да без и каква обзира ко су и зашто, прискочити и помогне спасавати људе који се топе. Поступак капетана Блажића, који није одмах на први позив прискочио у помоћ топећим се Србима војницима наишао је у нашим поморским круговима на опће негодовање.

А што се је сада, након три мјесеца, из тога догађало?

Ево већ неколико дана да је станови та мађарска, пак бечка и чак њемачка штампа пуна грозоморних чланака проти Унгаро-Кроати, коју оптужује ништа мање него с панславистичких агитација и велеиздајства! Та штампа приповиједа својима читаоцима, да се је „споставило“, да је било баш обратно: да је капетан Блажић са својом момчади, који да су све сами Срби и Хрвати згољни велеиздајници, хитимично са „Скодром“ отишли на диспозицију ратујућим српским странама, најпросто из њихова панславизма. А онда се напада Унгаро-Кроату како је све то трила, дозволила, дапаче и подупирала!

Унгаро-Кроата и — панславизам! Унгаро-Кроата и — велеиздајство.

Откуда је потекла ова бедаста гврдња, са овим сензационалним измишљотинама, које за толико дана хранише становиту штампу?

Потекла је из оне исте кухиње, откуда потичу толике уцењивачке вјести из Ријеке. Потекла је из оне кухиње, која је прошлих дана стављала нож на грло ље-

чилшним комисијама Опатије и Црквениче тражећи 6000 круна за забашуривање свих истинитих вјести о прним козицама на Ријеци, а кад су комисије тај гнусни предлог одбиле, поплавујуће сада, за освету, пештанске новине *грозоморним и лажним* вјестима о тобожњем ужасном здравственом стању на Ријеци. Потекла је у једну ријеч читава та лаж и измишљотина из кухиње Евгена Мурај, уредника „Tengerparta“ који ју је најпрво лансирао у своје честитом листићу дана 22. ов мј., гдје је прошла широкај публици потпуно неопажена, а онда је била лансирана у пештанске и оне новине, које су, у злој, а ваљда и доброј намери, насјеле и стале лупати.

А зашто је та измишљотина била лансирана?

Како се чује, Мурај је прошлих дана врло незадовољан за Унгаро-Кроатом, а на Унгаро-Кроати мрмљају, да су им престани захтеви Мурајеви већ дозлогрдили, те да не знају како да га се ријеше...

Его ту би могао бити кључ загонетки. Као и онај вјестима о ужасном здравственом стању на Ријеци.

И овакви се људи по граду још жерирају као службени и полуслужбени новинарски извјеститељи!

КЊИЖЕВНОСТ

Књижевни оглас. Издавачка књижара А. Рајнвалда на Цетињу објављује: „У нашем издању кроз мјесец дана изаћи ће из штампе у најукуснијој опреми нова књига pjesама нашег познатог pjesника г. Мићуна М. Павићевића, под насловом: „Пјесме крви и слободе“.

Рапију збирку Павићевићевих pjesама, које су се односиле на балкански рат, сва је наша и хрватска књижевна критика најсимпатичније поздравила (поред осталих листова и часописа види: биоградско „Дело“ и загребачки „Савременик“ за 1913. год.).

У овој новој збирци ући ће поред уметничких pjesама и pjesме испјеване у жанру народне поезије за пјевање уз гусле, као: „Освојење Бардањола“, „Прелазак преко Богићевице“, „Освојење Скадра“ и т. д.

Књига ће изнијети 4—5 штампаних табак велике осмине, а њена цијена је само 80 yara.

Претплата се полаже унапријед било нама или писцу на Цетиње, а пошиљку књига вршиће књижара о својме трошку.

Уљудно се моле сви љубитељи српско-хрватске књиге, да се заузму око скупљања претплата и новац са списком претплатника да што прије упуте; такође молимо српске и хрватске листове да би извољели овај оглас општампати“.

Од 5. јула отварам на Цетињу

ресторан „Косово“

на горњем спрату моје досадање **посластичарнице** у главној улици.

Кухина ће бити **европска** и у њој ће се моћи добити све што публика захтијева. Цијене ће бити умјерене како за абонемент, тако и за оне, који би јели à la carte. У исто вијеме препоручујем се и за спремање **банкета**.

Посластичарницу ћу и на даље задржати и биће снабђена свима могућим паштама, а слатка ће израђивати један сицилијански вјештак.

Моли за посјету

п. п. бр. 14 5—6

ЈАНКО БРАЈОВИЋ

400—500 радника

потребујем дневно на линији кољског пута Бар—Улицњ. Почетак рада одмах. Плаћање сваке суботе у вече. Даваћу извјесне дјелове пута и на контрат, као туцење пијеска по кубном метру, грађење тумбина, проширење и т. д.

СТАНО УСКОКОВИЋ

п. п. бр. 19, 3/3

Бар—Улицњ.

